

კ. გოცხვერაშვილი

ქ. ქუთაისი.
27 და 29 ნოემბერი.
1915 წ.

— პირველი —

ქართული სასულიერო მხატვრულ
საგალობელთა

საღამო
კონსერტი

კ. ფოცხვერაშვილისა.

ქუთაისის ქალაქის თეატრი.

ზარსკეფს, 27 და კვირას, 29 ნოემბერს 1915 წ. გაიმართება ქართული
სასულიერო მხატვრულ სეგალობელთა

ს ა ლ ა მ ო - კ ო ნ ც ე რ ტ ი

— კ. ფოცხვერაშვილის ლობაბროპით. —

პ რ ო გ რ ა მ ა .

პირველი განყოფილება.

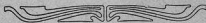
- 1) კონცერტის პროგრამის განმარტება. წაიკითხავს კ. ფოცხვერაშვილი.
- 2) ძველი ქართული საგალობელნი, ჩაწერილნი თავისივე თქმით მღვდლის რაქ-
დენ ხუნდაძის მიერ.

<ul style="list-style-type: none"> ა) დავით აღმაშენებლის იამბიკო. ბ) იოანე გკითხა (დიდი პარასკ. საგალობ.) გ) გუნდნი ანგელოზთანი (ცისკრის საგალ.) 	} შესარულებენ: რ. ხუნდა- ძე, პ. ცქიტიშვილი და ს.
	} ანთაძე.
- 3) დიდება მალაღთა შინა. ქართლ-კახური სადა კილო, ხმაშეწყობილი კ. ფოცხვე-
რაშვილის მიერ.
- 4) ღმერთი უფალი და წმიდა წინოს ტროპარი. ქართლ-კახური კილო, შემუშავე-
ბული კ. ფოცხვერაშვილის მიერ.
- 5) წარემართენ... (სადიდმარხვო ტრიო, გუნდითურთ). იმერული კილო, ხმაშეწყო-
ბილი კ. მალრაძის მიერ.
- 6) წმიდაო ღმერთო. ხმაშეწყობილი კ. ფოცხვერაშვილის მიერ.

მეორე განყოფილება.

- 1) ძველი ქართული საგალობელი, ჩაწერილი თავისივე თქმით მღვდლის რადენ ხუნდაძის მიერ.
  - ა) „მუნასიბი-ხოტბა“ ევთიმე ათონელისა. { შეასრულებენ: რ. ხუნდა-
  - ბ) „ყოვლად პატიოსანი გუნდნი“. (ღვთის- { ხე, პ. ცქიტვილი და ს.
  - შობლის საგალობელი). { ანთაძე.
- 2) „წმიდათა თანა განუსვენე“ აკაკის სახსოვრათ შეთხზულ პანაშვიდიდან მუს. კ. ფოცხვერაშვილისა.
- 3) ღმერთი უფალი და მეორე ხმის ტროპარი. ხმაშეწყ. ნ. შარაბიძის მიერ.
- 4) „ანგელოზი ლაღადებს“ და „განათლდი, განათლდი“ შეთხზული კილო კ. მაღრაძისა.
- 5) „ალილო“ იმერული კილო. ხმაშეწყ. კ. ფოცხვერაშვილის მიერ.
- 6) რუსული, ინგლისური და ქართული ეროვნული ჰიმნები.

დასაწყისი საღამოს 8 საათზე.

კ. ფოცხვერაშვილის კონცეპტის გაშლ.

როგორც ჩვენმა მკითხველებმა იციან, ბ-ნი ფოცხვერაშვილი 27-სა და 29 ამ თვეს გამართავს დიდ კონცერტს და 200 კაციან გუნდით შეასრულებს ქართულ საეკლესიო და საერო ვალობა-სიმღერებს. სხვა დროსა და სხვა პირობებში, ე. ი. ჩვენ რომ გვესმოდეს მნიშვნელობა ამ ვალობა-სიმღერისა, ჩვენ რომ ქართულად ვიყოთ აღზრდილნი და განვითარებულნი, ჩვენ რომ მოწყვეტილი არ ვიყოთ მშობლიურ ნიადაგს, ვიკოდეთ ჩვენი წარსული და ის გავლენა, რა გავლენაც ჰქონდა ძველად საქართველოს წინა-აზიის ერებზე, ან რა შეგვიძენია ჩვენ მათგან, ბ-ნ კ. ფოცხვერაშვილის მომავალი კონცერტი ჩვენ მოგვცემდა ერთ-ერთ უტყუარ საბუთს ქართველი ერის ძლიერებისას, მაგრამ დღეს იგი უნდა მოვისმინოთ, როგორც უცხოელებმა, როგორც ევროპიულად განათლებულმა და შეიძლება ბევრმა ჩვენ-თაგანმა ვერც კი დააფასოს საუკუნოებითი კენესა ქართველი ერისა!..

აი რას ამბობს გამოჩენილი აკადემიკოსი ნ. მარბი ქართული ვალობის შესახებ—ამავე კ. ფოცხვერაშვილის კონცერტის გამო, რომელიც გაიმართა პეტროგრადს 1914 წელს.

„სხვა პირობებში დღევანდელი კონცერტი „ქართული მართლ-მადიდებელ ქართულ-კახურ და იმერულ-გურულ საგალობლებისა“, როგორც ეს აღნიშნულია აფიშაზე, დიდი კულტურული დღესასწაული იქნებოდა თანამედროვე ადამიანის სულისათვის, რომელსაც არა მარტო მექანიკურად წარიტაცებს ზეცა, არამედ რომელსაც შეუძლიან ფსიხოლოგიურად მისწვდეს ჩვენი სულიერი საგანძურის ფესვებს, ხანდახან შეეხოს ან იხილოს, ხანდახან კიდევ მოისმინოს ეხლანდელი კულტურის წინაპრების ქმნილებანი. კონცერტი მარტო საეკლესიო ვალობის მოყვარულთათვის არ უნდა იყოს ფრიად საინტერესო. სხვა პირობებზე მე არ ვგულისხმობ არც იმას, თუ როგორაა ჩაწერილი საგალობლები, არც იმას, თუ როგორ იქნება შესრულებული. უეჭველია ამ მხრივ ყველაფერი იქნება გაკეთებული, ამის თავდებია არხანგელსკის ხოროს მონაწილეობა, იმის პირადი ხელომძღვანელობა და ენტუზიაზმი საქმის მეთაურებისა. კონცერტის ამ მხრივ გარჩევა სპეციალისტების საქმეა.

სხვა პირობები, რომლებიც ზევით ვახსენე, საჭირო იყო, ჩვენი საზოგადოების, თუნდ მისი უფრო განათლებულის ნაწილის, მოსამზადებლათ, რათა ისტორიულად სწორედ შეითვისოს და დააფასოს აღ-

მოსავლეთის კულტურის შემოქმედების ნაშთები. მაგრამ ამის იმედი სუსტია, თუმცა საქმე შეეხება არა ადგილობრივი ნაციონალიზმის გამოცხადებას, როგორც შეიძლება აფიქრებინოს ვისმე აფიშამ, არამედ საუკუნეთა სიღრმიდან აღმსდგარ საერთო-საკაცობრიო გენიოსის შემოქმედებას.

საქმის მეთაურები, ეტყობათ ჰგონობდნენ, რომ უნაყოფოა საზოგადოების ფართო წრეებისადმი მიმართვა; მათ სჩანს, არც საეკლესიო გალობის მოყვარულთა ვიწრო წრის ცოდნის იმედი ჰქონდათ და შეეშინდათ, სიტყვა „ქართული“ რამე მწვალებლობად არ მიიღონ, ამიტომ აფიშაში „ქართულ ეკლესიას“ დაურთეს სიტყვა „მართლ-მადიდებელი“, თითქოს არსებობდეს სხვა ქართული ეკლესია. არსებობენ კათოლიკე ქართველები და მამადაინი ქართველებიც. მაგრამ ქართული ეკლესია ერთია, დიდხინის ეკლესია, რომელიც დაარსდა რუსეთის გაქრისტიანებამდე რამდენიმე საუკუნით წინ და რომელიც ჯერ აღმოსავლეთურ-მართლმადიდებელი იყო და მერე ბერძნულ-მადიდებელი. და ეს ქართული ეკლესია, რომელსაც 15 საუკუნის სიუცხლე აქვს, არის შენახველი და დამცველი ძველი სახალხო სარწმუნოებრივ გალობისა.

ამ გალობის გაქრისტიანულება არ მომხდარა საქართველოში ქრისტეს მოძღვრების დამკვიდრების პირველ დღიდანვე... მხოლოდ როცა ქრისტიანობა შეითვისა ფართო მასსამ და მოხდა ერის ქრისტიანიზაცია და ამავე დროს ქრისტიანობის ნაციონალიზაცია, ეკლესიამ შეითვისა ძველი სარწმუნოებრივი გალობის კილო, რომელიც ჩაექსოვა ქრისტიანულ საგლობლებს.

ეს შემოქმედებითი დრო საქართველოში იყო XII—XIII საუკუნოებში, როცა განვითარდა ეროვნული ეკლესია. არის ლიტერატურული საბუთები, რომლებიც პირდაპირ შეეხებიან IX—X საუკუნის ქართული საეკლესიო გალობას. დღემდის მოიპოება ხელნაწერები ძველი საეკლესიო გალობის სანოტო ნიშნებით როგორც საქართველოში ისე, იერუსალიმში, სინას მთაზე და ათონში.

ამას წინაღ თბილისში გამოსცა სამშობლოს სიძველეთა ახალგაზდა ენტუზიატმა ინგოროყვამ მიქელ მოდრეკილის საეკლესიო საგალობელთა ძველი ხელნაწერი, სადაც ბერძნულ საგალობლებთან ერთად დასახვლებულია ადგილობრივი ქართული. არის პირდაპირ საბუთი იმისა, რომ XI—XII საუკ. ქართული გალობა ვაგრცლდა საქართველოს ვარემ არსებულ ქართულ მონასტრებში და დაიკავა იქ ბერძნული გალობის ადგილი. სინას მთაზე შენახულია ანდრია კრიტელის მარხვანი, მეთორმეტე საუკ. ქათველი მწერლის არსენის მიერ ნათარგმნი, რომელსაც დართული აქვს წარწერა მთარგმნელისა; ეს წარწერა ამტკიცებს, რომ მთარგმნელნი საგალობლებისათვისაც ქართულს კილოს ხმარობდნენ. ქართ-

ველი მეფენი და მალალი წოდება ყველაზე მეტად ხელს უწყობდენ ძველადვე ახალს ეროვნულ კილოს შეტანას საეკლესიო გალობაში.

ძველებური ხალხური ტრადიციების წყალობით საეკლესიო გალობა საქართველოში არ გაიყინა გარედან გადმოღებულ ქრისტიანულ კილოზე და ხალხური ტრადიციების ორი შტო—იმერული და ქართლული დაედვა საფუძვლად ერთის ქართული ეკლესიის იმერულ-გურულ და ქართლ-კახურ საგლობლებს.

ქართველების რელიგიური მუსიკალური ტრადიციები მარტო ორ კილოში არ გამოიხატება. ყოველ შემთხვევაში საეკლესიო საგლობლებათ გარდაქმნილ რელიგიურ სიმღერებთან ერთად არსებობს ძველი კულტის რელიგიური სიმღერების ნაშთი—სახორო სიმღერები. გურულებს და მეგრელებს ეს შერჩათ საერო სიმღერის სახით: სხვების სიმღერებს კი, მავალითად: სვანებისსა და აფხაზებისსა აქამდის მეტ ნაწილად რელიგიური გალობის ხასიათი აქვს.

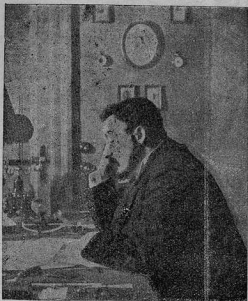
მაგრამ დიდი შეცდომა იქნება ვიფიქროთ, რომ ქართველების მუსიკალური ტრადიციები კავკასიის ნიადაგზე აღმოცენდა. ამ ტრადიციებში ჩვენ ვხედავთ უძვირფასეს ნაშთებს წინა აღმოსავლეთის იმ ძველის—ძველ კულტის ხმებისას, რომელიც დაიმკვიდრეს ქართველებმა ელამისა და მის ახლო-მახლო მცხოვრებ თავის მონათესავე უძველეს ტომისაგან. ამ ხმების სიძველე ისე დიდია, როგორც სიძველე წინა აზიის რელიგიებისა, რასაც მოწმობს ლურსმული წარწერები. ამ შორეულის, უძველეს დროიდან მომდინარეობს არა მარტო რელიგიური კილოები ქართველებისა, არამედ მათი რელიგიური ტერმინებიც, თუმცა სრული გაქრისტიანულება ეტყობა ერთსაც და მეორესაც.

აპრიორი შეიძლება ითქვას, რომ სხვა ქრისტიანე ეკლესიებთან ურთიერთობის დროს მრავალი საუკუნის განმავლობაში ქართული საეკლესიო გალობა დაემორჩილა ამა თუ იმ გავლენას, მაგრამ ამ გალობის საფუძველს შეადგენს აღმოსავლეთის ხალხური ტრადიციების შემოქმედება, რომელიც გაცილებით უფრო ძველია, ვიდრე ქართველების გაქრისტიანება და თვით ქრისტიანობის წარმოშობა საზოგადოდ. ქართველების სიმღერები ნაშთია ძველი აღმოსავლეთის რელიგიური კულტისა და არა სემიტურ და არიულ ტომებისა, არამედ მეცნიერების მიერ ახლად გამოკვლეულ იაფეტურ ტომებისა; რომელთა ცოცხალი წარმომადგენლებიც დღესაც არიან და იცავენ დედამიწის უძვირფასეს ნაშთებს. როგორც სომხეთის ხუროთ-მოძღვრების შესწავლის დროს, რომელმაც საერთო ყურადღება მიიპყრო, ბოლო დროს, იძულებულნი ვართ, მივიღეთ სემიტებისა და არიელების წინა დროს სახუროთამოძღვრო ხე-

ლოცვების ფესვებამდე. ქართულის სიმღერისა და გალობის გამოსაკვლევად უნდა მივმართოთ წინა აღმოსავლეთით უფუძველეს ნაშთებს...

ძველი კულტი არ გამოიხატება მარტო არქიტექტონურ ხანებში. კულტის ისტორიას არ შეუძლიან უყურადღებოდ დასტოვოს ხმათა ნაშთები, რომლებიც ისე მჭიდროდაა დაკავშირებული, როცა ამის შესასწავლად არსებობს წყაროები. თუ სასუროთმოძღვრო ნაშთების აღმოსაჩენად საჭიროა გათხრა, ფრთხილი და რთული, დადგება დრო, რომ გამოკვლევა ყურადღებას მიიპყრობს სულ სხვა მხარესაც, სახელდობრ ეთნოგრაფიულს. კავკასიის ეთნოგრაფიის გამოკვლევა, ცოცხალ სიძველეთა შესწავლა უეჭველია მოგვცემს იმას, რაც აკლია დღეს არა მარტო ქართული ეკლესიისა და ქართული ერის ისტორიას, არამედ წინა აღმოსავლეთის ძველ კულტურულ კერის ისტორიასაც, იმ კერის, სადაც იყო აკვანი თუ მთელი კაცობრიობის არა, ჩვენი ევროპის კულტურისა მაინც. მაგრამ სანამ ფილოლოგია იგვიანებს, მიტომ, რომ კვლევის ძველებურ სხოლასტიურ მეთოდს მისდევს, თუ საკმაო სახსარი არ მოეპება, ცხოვრება არ იცდის: გატაცებულმა მუშაკებმა სხვა მხრივ შემოუარეს საქმეს და დაამუშავეს ძვირფასი ნაშთები, რომლებიც გაუცნობლად იღუპებიან. და ჩვენ არა დაგვრჩენია-რა იმის მეტი, რომ მოვისმინოთ ის, რაც სხვა პირობებში უნდა მოესმინა არა მარტო განვითარებულს (თუმცა ცალმხრივით განვითარებულს) ყურს. (გაზ. „სამშობლო“).

მუსიკოს-თეორეტიკოსი **ბ. ბაშენი.**

(კ. ფოცხვერაშვილის პროფესორი, რომელიც ხელმძღვანელობდა
პეტროგრადის სასულიერო კონცერტს).

**პეტროგრადის კრების აზრი კ. ფოცხვერაშვილის პეტროგრადისავე სასულიერო კონცერტის
შესახებ, რომელიც გაიმართა 1914 წ. 16 მარტს.**

გაზ. „რეჩი“ 18 მარტი 1914 წ.

„... ქართული საეკლესიო მუსიკა ძლიერ ძველი დროისაა, რადგანაც საქართველომ ქრისტიანობა მიიღო მე IV საუკუნეში ბერძნებისაგან. მიუხედავად იმისა, რომ ბერძენ მღვდელ-მსახურებმა თან მოიტანეს ბერძნული საღვთისმსახურო საგალობლები, საქართველოში შედარებით მალე შეიქმნა იგი ეროვნულ ნიადაგზე. რადგანაც საეკლესიო საგალობლები ყველგან უკეთ ინახებოდა ვიდრე საერო ხალხური, ამიტომ ქართული საეკლესიო საგალობლებიც უფრო წმინდათაა დაცული. ამ მხრით ქარ-

თული საეკლესიო საგალობლები დიდ ინტერესს იწვევს არამც თუ მხოლოდ ეთნოგრაფიულის, არამედ წმინდა მხატვრულის მხრივაც, რადგან ქართველები ძლიერ მუსიკალური ხალხია, რომელსაც აქვს ბუნებრივი მუსიკალური გემოვნება“...

გაზ. „დენი“ 18 მარტი 1914 წ.

„...სალამო ძლიერ საინტერესო იყო სხვა და სხვა თვალსაზრისით. მსმენელთა წინაშე გაიარა დიდებულმა საეკლესიო საგალობლებმა, ძლიერ ორიგინალური ჰარმონიული კონსტრუქციისამ. განსაკუთრებით საინტერესო იყო ის ნომრები, რომელიც უცვლელად წარმოადგენდა ნამდვილად ჩაწერილ ქართულ სახალხო საგალობლებს... შეუძლებელი იყო ტაში არ დაგვეკრა, თუმცა საეკლესიო საგალობლების შესრულების შემდეგ ტაში აღკრძალული იყო... ქართული საეკლესიო საგალობლების სალამო ამასთანავე იყო კულტურულ-ეროვნული პროპაგანდის იარაღიც. მკოდნე პირები ირწმუნებდნენ საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის საკითხის გადაწყვეტის დროს დიდ მნიშვნელოვან როლს ითამაშებს ის გარემოება, რომ საქართველოს ეკლესიას აქვს საკუთარი თავისებური რელიგიური მუსიკალური კულტურა“.

გაზ. „ბირჟეია ვედომოსტი“.

„...სალამო მხატვრული და სამეცნიერო თვალსაზრისით ბევრის მოქმელი იყო. ქართულ საეკლესიო საგალობლებზე დიდი გავლენა მოუხდენია ქართულ ხალხურ სიმღერებს“...

ყველაზე საყურადღებოა გამოჩენილი კრიტიკოსის ნ. ბერნშტეინის რეცენზია, დაბეჭდილი პეტროგრადის ვედომოსტებში“ 19 მარტი, 1914 წ.

„...ნამდვილი ქართული ხალხური შემოქმედების ჰარმონიული განსაკუთრებული თვისებანი ძლიერ საყურადღებოა. ევროპეელების ყური სრულებით არაა შეჩვეული ასეთ საოცარ თავისებურ კომბინაციებს.

ძლიერ საყურადღებოა „წმიდაო ღმერთო“, იმერულ-გურული კილოსი, ჩაწერილი კ. ფოცხვერაშვილის მიერ. ძლიერ საინტერესოა მისივე „ალილო“...

„ყოველ შემთხვევაში ეს ძეგლებური საგალობლები მოწმობენ თავისებურ ხმების კულტურას იმ საქართველოში, რომელიც საერთოდ მდიდრად და გულუზებადაა დაჯილდოვებული ბუნების მხრივ“...

